

Noordmans

Nieuwsbrief

Inhoud:

- Het Fries Godgeleerd Gezelschap 175 jaar	2
- Paul R. Fries, Why Noordmans for America?	3
- In memoriam Johan Noordmans	6
- In memoriam prof.dr. O.J. de Jong	9
- Noordmans Studiedag 2014	10

Het Fries Godgeleerd Gezelschap 175 jaar

Op 14 februari jl. werd het door de secretaris van onze stichting geschreven boek *Het Fries Godgeleerd Gezelschap 1838-2013* gepresenteerd, tijdens een symposium in de doopsgezinde kerk te Leeuwarden.

Dr. Bertus Nijendijk, voorzitter van het Fries Godgeleerd Gezelschap, overhandigt een exemplaar van het jubileumboek aan de auteur.

De ondertitel van het FGG-jubileumboek luidt 'zooal geen unicum, toch een zeldzaam instituut', een kwalificatie van Noordmans, die van 1914 tot 1923 lid van het gezelschap geweest is. In die tijd heeft hij in die kring

verschillende lezingen gehouden. Dr. S. Cupepus schreef in 1939: 'Met de werken van groote filosofen – hetzij Rickert (Nov. '20), hetzij Descartes (Spt. '17), hetzij James (Spt. '14) – bracht ons ook steeds in aanraking onze ethische dogmaticus Noordmans en wij missen sinds zijn vertrek de degelijke, door laconischen betoogtrant boeiende verhandelingen.' Ook heeft Noordmans een aantal schriftelijke kritieken, exegetische beschouwingen en preekschetsen geleverd. Ten slotte: bij het op 1 juli 1938 te Franeker gehouden eeuwfeest heeft hij de lezing 'Verschuivingen in de theologie van de laatste honderd jaar' gehouden.

N.a.v. dr. Jan Dirk Wassenaar, *Het Fries Godgeleerd Gezelschap 1838-2013*. 'zooal geen unicum, toch een zeldzaam instituut'; Fryske Akademy / Afûk; 280 p.; ISBN 978 90 6273 9721; prijs: € 27,50.

Preface. Why Noordmans for America?

Paul R. Fries

Book titles in the interrogative are currently fashionable. The title promises an answer to the question it poses: *Why Catholicism Matters, Why Children Matter, Why Orwell Matters*—the Amazon listings go on and on, page after page. And while these repetitive titles may seem unimaginative and even tedious, there is something direct and honest about them. To ask whether the subject of a book is worth its cost and the effort of reading is clearly appropriate. The question is of course rhetorical: were the author not convinced of the book's relevance it would not have been written. Obviously Karel Blei, author of *Oepke Noordmans: Theologian of the Spirit* believes in the importance of Noordmans' thought and so does the book's translator, Allan Janssen. Anyone with even a smattering of knowledge of Dutch theology written in the second half of the twentieth century will understand Blei's conviction. It is unlikely that there was a single theologian of significance writing during this enormously productive period who was not in one way or another influenced by Noordmans. Why Noordmans is relevant to Dutch readers is self-evident.

This is not the case, however, when the intended audience is American. The theological giants writing in the Netherlands in the post-World War II decades are known only by a few men and women in the United States and Canada attuned to the theological world in Holland. The question of why a book on the life and thought of this little known Dutch theologian is relevant to the faith and practice of the Christian church in North America, even of protestant churches with roots in the Netherlands, is *not* self-evident.

The question is actually twofold. Even if the relevance of Noordmans for an American theological audience can be demonstrated, one may still ask why the Commission on History of the Reformed Church in America (RCA) would elect to publish this monograph. The Commission's stated purpose is "...to communicate the church's heritage and collective memory and to reflect on our identity and mission, encouraging historical scholarship which informs both church and academy." While at first glance, a study of Noordmans does not seem to answer to any of these stipulations, a closer look suggests that it does. There are good if not obvious reasons for the commission to sponsor this book. The key words in this regard are "identity and mission." In an indirect at twice remove, Noordmans in fact has influenced the understanding of mission and factored into the theological self-identity of the denomination.

I say in an indirect at twice removed manner because with a few exceptions Noordmans' thought as indicated above is largely unknown to theologians, both in the pastorate and the academy, of the RCA. Yet Noordmans has been a factor in the theological discourse of the denomination over the past decades, not by direct interaction, but through the Dutch theologians he influenced. One thinks of, among others, the writings of G.C. Berkouwer, Hendrikus Berkhof and particularly, A.A. van Ruler. An archeology of such influence is beyond the scope of this preface; it is enough to indicate here that the RCA's engagement of liturgy, theology, order, and ethics since the 1960s has been illuminated by interaction

with Dutch theologians and thus by the thought of Noordmans.

While those interested in Dutch theology will find Blei's account of Noordman's life and theological development helpful, the importance of this book extends beyond the presumably narrow readership. It is the content of Noordmans' thought, bold, sometimes startling, always insightful and occasionally troubling that makes this book richly worthy of attention. One may find, as he or she ponders Noordmans' teachings, a new perspective on and deepened grasp of various subjects of theological concern, e.g., predestination, the incarnation, eschatology, and most profoundly, the action of the Holy Spirit. And one may also find in Noordmans a corrective for the unimaginative and superficial treatment of these and other subjects in the popular life of the church. Noordmans' theology is surprisingly original and at the same time always critical and substantive.

Readers familiar with the centuries-long debates over predestination in Reformed circles, may be surprised, for example, by Noordmans' suggestion that this doctrine does not speak of eternal decrees but of spiritual awareness, a consciousness of both moral failure and divine grace, a divine grace that in fact shatters our efforts to achieve morality, throwing us radically on the will of God. Traditional Calvinism would find shocking, even scandalous, the idea that election is the opposite of morality, that our efforts to lead moral lives are exploded by the doctrine. But this, Noordmans teaches, is its fundamental meaning. Predestination testifies to God's preference for sinner and divine abhorrence of human moral constructs. If Roman Catholic social theory as popularized by Liberation theology can speak of the Bible's preferential option for the poor, Noord-

mans can proclaim God's preferential choice of the sinner. In a wonderful statement he asserts "God (is) so mild in the forgiveness of guilt that it offends us."

Noordmans' teaching on creation and recreation are also intriguing. In his most systematic work, *Herschepping*, he employs the notions of creation and recreation as foci of a comprehensive theological statement. Creation according to Noordmans is not formation but separation, not shaping but dividing. Genesis 1 does not depict God as a kind of divine potter, shaping primal matter into harmonious forms, but rather as one who by Word and Spirit engages in cosmic separation; light is separated from darkness, heaven from earth, land from water, man from woman. Each act of separation is a divine judgment and the result of each judgment in pre-lapsarian creation is another judgment: "...and it was good." In the post-lapsarian history recorded in the Old Testament God continues to render judgment, separating good from evil, justice from injustice, truth from lies, mercy from cruelty. But now a new factor has entered creation: human freedom. Thus God continues to create, separating fallen creation from the new creation manifested in the Spirit mediated resurrected Christ. Thus it is by separation, by God's judgments, that the consummation is given place in history. Noordmans speaks of creation as a spot of light surrounding the cross—the light of Christ the *nova creatio* who makes all things new.

It is, however, in Noordmans' doctrine of the Holy Spirit that the most experimental and possibly disconcerting dynamics of his theology appear. Here, I believe, we find the most compelling response to the question 'why Noordmans.' Blei has subtitled his book *Theologian of the Spirit* for good reason. If Abraham

Kuyper's ponderous work on the Holy Spirit surveys the terrain of Reformed thought on the Spirit, Oepke Noordmans' *Gestalte en Geest* offers an expedition into uncharted territories. *Geest* translates simply as Spirit but the English rendering of *gestalte* is far more complicated. By it Noordmans means an entity having meaning. Abraham, Moses, Saul and David are all such *gestalten*. They are figures who serve to formulate the faith and practice of Israel. Rather than a vision of the Spirit employing these *gestalten* to build on one another, as stones in a stairs leading to an apex, the incarnation and Jesus Christ, Noordmans contends that the Spirit *shatters* each, so that a new *gestalte* can be formed. Here again Noordmans introduces the notion of separation; the Spirit, the presence and power of the new creation; they are dissolved so new configurations drawn by the new creation can come into existence.

Even Jesus is such a *gestalte* to be shattered. The understanding of the resurrected Christ in the mind of his disciples before Pentecost is negated by the Spirit. This is certainly one of Noordmans' most controversial teachings. It leads him to see in the Book of Acts a swerve away from the Christology of the apostles toward a Christology of the Spirit. The appointment of the seven deacons, including Stephen, to serve the Greek Christians signals a break with the twelve apostles' understanding of the gospel. It is Paul, however, who is the great agent and interpreter of the Spirit's destruction of the *gestalte* initially embraced by the apostles. It is he who successfully challenges the early Christian Judaizers when, for example, he confronts Peter over the necessity of circumcision. The pastoral letter issued by the Council of Jerusalem represents the new *gestalte* emerging from the deconstruction of the old. The Spirit divides, shatters, and re-config-

ures, and so does the new creation assume *gestalten* in time and space. As Blei writes, Noordmans' motto is "Paul comes and Peter goes." For Paul who wrote the earliest books of the New Testament, it is not Jesus who gives us the Spirit, but the Spirit who gives us Jesus.

My hope is that by offering this glimpse of three facets of Noordmans' fascinating thought I have suggested a response to 'why Noordmans.' Yet the brief discussion above, intended to prick readers' interest, have only touched the surface of the eccentric Dutch pastor's brilliant theology. It should not be thought, however, that his original and imaginative re-visioning of the Christian faith is limited to predestination, creation/recreation and the Holy Spirit. Noordmans' study of Augustine remains relevant not because of its historical scholarship, but because of its deep reflections on church and empire—for Augustine the Roman Empire, for Noordmans the looming specter of the Third Reich, for us the perhaps more vexing problem of the church-friendly American Empire. One is also impressed by Noordmans' penetrating theology of liturgy, with its attention to Word and sacrament—these discussions alone are worth the price of the book.

Oepke Noordmans, although a theological celebrity in his later years, never left the parish ministry and never wrote a book or essay, or delivered a lecture, intended for academe. He was a servant of both congregation and the larger church. His profound theology developed in response to the concerns of both. It then seems fitting that the author of this lucid presentation of Noordmans' theology also found his theological vocation apart from the academy. Karel Blei has also been a servant of the church, both local and national (and international). And while now on the

faculty roster as a part-time professor at New Brunswick Theological Seminary, the same is largely true of the book's translator, Allan Janssen. Janssen has presented an excellent rendering of not only Blei's text, but also of the difficult quotations from the writings of Noordmans. It is encouraging to know that

there are still men and women in the pastoral ministry who not only take an interest in theology, but who also enthusiastically participate in the theological enterprise. We are indebted to Blei, Janssen, the Commission on History of the RCA, and yes, Oepke Noordmans, for the work that follows.

In memoriam Johan Noordmans

Prof.dr. W. Balke

Op 23 juli 1923 werd Johan Arnoldus Noordmans te Laren (in Gelderland) geboren. Zijn vader was toen 52 jaar en had ook zijn grootvader kunnen zijn. Zijn moeder, Johanna Hillegonda Oosterhuis, predikantsdochter, was 37 jaar. Johan was de derde en jongste in het gezin. De oudste, Ruthgerdina Adelpha, op 5 juli 1912 te Suameer geboren, werd vernoemd naar haar grootmoeder Ruthgerdina Oosterhuis-van Heijningen Busch Keiser. Die kwam uit een Gronings voorgeslacht met doctoren, predikanten en ook liberalen. Dientje is getrouwd met ir. Antonie van Ganswijk uit Putten. Zij zijn een kinderloos echtpaar gebleven. De eerste zoon, Dirk Petrus, werd eveneens in Suameer geboren, op 6 januari 1915. Hij overleed – toen student in Groningen, maar alle studie stond in die laatste oorlogstijd praktisch stil – op 26 mei 1944 te Laren. K.H. Miskotte wist zich te herinneren: 'Ik zie zijn blonde hoofd nog gaan in de processie, die deze zomer bij het avondmaal in Laren voorbij ons trok.' En Ph.A. Kohnstamm had een levendige en goede herinnering aan Dirk, toen hij in Ermelo was om te overleggen omtrent zijn studieplannen.

Johan heb ik weinig horen spreken over zijn oudste broer, des te meer over Dientje. Johan was altijd zeer gesteld op zijn zuster. Zij hebben allebei de razzia in Putten (1944) meegemaakt. Dientje was toen getrouwd met Van Ganswijk en zij vertoefden in Putten. Trouwens: ds. C.B. Holland (1878-1948), die toen in Putten stond, kende zij goed. Hij was een oom van haar: mw. Noordmans en mw. Holland waren zusters en een dochter van ds. Holland was gehuwd met een Van Ganswijk. Ds. Holland was een jongere neef van de bekende Herman Bavinck (1854-1921). Hij kwam uit een milieu met kohlbruggiaanse accenten. De zwagers Holland en Noordmans kwamen allebei uit een gezeten boerenfamilie, zij het de een Fries en de ander Saks. Zij verstonden elkaar beter in geldzaken (oude boerenwijsheid) dan in de theologie. Tussen Noordmans en ds. R. Dijkstra (1883-1956), ook een Fries, ging dat beter. De vrouw van deze Amsterdamse predikant was ook een Van Ganswijk. Zij hadden een buitenhuis in Putten, 'Zonnewende', waar zij na zijn emeritaat woonden. Dijkstra kwam van Putten nogal eens naar Lunteren. Door haar huwelijk was

Dijkstra ook een oom van Dientje. Zij logeerde wel in Amsterdam. De ervaringen van de razzia in Putten hebben Dientje zeer aangegrepen. Ze kreeg een zenuwschok en werd beweging- en sprakeloos, waarvan zij heel langzaam herstelde. Haar vader had grote zorg over haar. Johan, die ondergedoken was bij de familie Lambers in Lunteren, was op het moment van de razzia bij de Van Ganswijken in Putten. Hij liep daar, zoals hij vertelde, gewoon in een korte broek rond, hoewel hij reeds 21 jaar was. Hij was gaan kijken hoe de mannen werden samengedreven in de kerk en weggevoerd, en kon de familie berichten. De Duitsers, in de waan dat hij nog een jongen was, hebben hem niet opgepakt. Waarschijnlijk beschikte hij toen reeds over kwaliteiten waardoor hij zich onnozel kon houden, wat hem later als cabaretier zeer van pas kwam.

Na de oorlog ging Johan theologie studeren in Utrecht. Daar was hij lid van het Utrechtsch Studenten Corps en deed zeer actief mee met het studentencabaret. Dat maakte in die jaren grote opgang en trad zelfs op in Indonesië. Dat betekende dat Johan zich ging ontwikkelen als cabaretier en vooral als een-acter. Hij had een spraakgebrek, hij stotterde wel eens, maar hij wist dat meesterlijk in te bouwen in zijn repertoire. Hij trad op voor grote bedrijven, zoals banken en Shell, ook voor het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Hij liep dan tevoren enkele weken of dagen te snuiven in die bedrijven of ambtelijke wereld, en gaf dan en passant zijn indrukken en adviezen over het een en ander aan de directie. Hij heeft ook de koninklijke familie op paleis Soestdijk vermaakt met zijn grappen en grollen en kon daar smakelijk over vertellen en precies prins Bernhard imiteren. Wij lagen dubbel van het lachen.

Intussen hadden wij contact over de uitgave van de Verzamelde Werken van zijn vader. De eerste ontmoeting was ten huize van de fam.

Noordmans in Lunteren, met een groot aantal Noordmans-liefhebbers en enkele goede Noordmans-kenners. De familie, te weten mw. Noordmans, Dientje en haar man en Johan, ontvingen het hele gezelschap. Daar stond in de grote kamer een oude Friese kachel waar je omheen kon zitten en je voeten op het onderste stuk zetten. Zoals Johan zei, zat zijn vader daar te schaken, en dan opeens stond hij op en liep naar de andere kamer waar zijn bureau stond en het oude huispijporgel, en hij schreef dan in één ruk zijn meditatie op. Hij had natuurlijk al eerder grondig naar de [grond]tekst en een commentaar gekeken. Die oude sfeer was toen, in 1974, nog helemaal intact. Het was echter niet eenvoudig om de grote geïnteresseerde groep op één lijn te krijgen. De inzichten en wensen liepen zeer uiteen. Dat is daarna gelukt 'en petit comité' met z'n drieën en Johan. Deze ontmoeting was in Amersfoort en daar hebben wij het principe-plan opgesteld om tot een totale uitgave te komen en dat te doen in samenwerking met Kampen. Er is met Johan een redactie gevormd met J.M. Hasselaar als voorzitter en zo is de zaak op gang gekomen. Naast de redactie is een stichting gevormd en daarin hebben wij, A.J. van Dulst, G. de Ru en F.J. Swets en ik, op een goede wijze met Johan samengewerkt.

Johan bleef zeer terughoudend met het uit handen geven van manuscripten en archivalia. Tegen mij zei hij: 'Telkens als er een promovendus komt, geef ik hem wat.' Hij gaf dus nooit alles mee en liet nooit alles zien. Dat geldt vooral van de brieven. Wij maakten afspraken. Hij zou komen, maar kwam niet. Of hij kwam wel en wilde over alles praten behalve over de brieven. Vaak kwam hij pas op gang als de kleine uurtjes naderden. Het was dus een geduldzaak, die zich over vele jaren uitstrekte, waarin het contact met Johan vaak intermitterend en soms heel

intensief was. Hij zei wel eens dat hij het zonde van zijn tijd vond, omdat het ten koste van zijn werk als cabaretier ging, wat hem veel opleverde, terwijl hij niet beseftte dat wij als redactieleden al het werk pro Deo deden. Echter bij ons werk hadden wij dankzij de stichting wel assistentie. En Diederik Wienen, die met de correspondentie hielp, beschikte over heel veel tact; hij kon goed met Johan overweg en heeft veel van hem losgekregen. Want hij liet brieven zien, maar die mochten niet gepubliceerd worden, en hij wilde dat eerst met Dientje overleggen, die ook zeer terughoudend was ten aanzien van publicatie. Maar zij was toch allengs meer ingenomen met de verschijning van verschillende delen. Toen de brieven delen uiteindelijk verschenen, was zij niet meer in leven. Brieven van hun vader aan Dientje en Johan heeft hij niet in kopie gegeven. De fragmenten die daaruit gepubliceerd zijn, heeft hij gedictieerd en zijn dus niet met de originelen gecollationeerd.

In die jaren heeft Johan heel veel over zijn jeugd als pastoriekind verteld. Zijn studententijd is een bevrijding voor hem geweest. Hij sprak over zakelijke contacten, en ook over zijn vader. Bijvoorbeeld dat Miskotte langskwam en over theologie wilde praten, maar zijn vader wilde dat niet. En bij elke aanloop van Miskotte in die richting zei zijn vader: 'Johan, ga even bij de bessen kijken, of de vogels er in zitten en die opeten.' Niet alles wat Johan zei, laat zich vertellen. En er is ook een heel andere kant aan zijn leven geweest. Mijn vrouw kon goed met Johan opschieten, en hij voerde hele gesprekken met mijn jongste zoon, die toen nog thuis was en monetaire economie studeerde. Dat ging natuurlijk over geldbeleggingen, waarin hij zeer geïnteresseerd was.

Heel bijzonder waren de ontmoetingen met Flip Theron en zijn vrouw uit Stellenbosch,

die bij ons logeerden. Wij gingen naar Lunteren en hebben Johan opgehaald en bezochten met elkaar alle plaatsen waarover Noordmans schreef in zijn meditaties, zoals het kerkje in Almen bij Laren en de weg naar huis in Oosterend in Friesland. Johan vond het geweldig dat er in Zuid-Afrika belangstelling was voor de theologie van zijn vader. De artikelen van Theron over Noordmans, alsmede zijn oratie in de Universiteit van Amsterdam bij de presentatie van de correspondentiedelen in 1999 verdienen gebundeld en uitgegeven te worden. Bij die happening in de aula van de UVA heeft Johan ook met zijn talent een fraaie bijdrage gegeven. Johan was een getalenteerd en uniek mens. Het was een ware Noordmans-happening die dag in de aula. Eerst had de promotie plaats van Jan Dirk Wassenaar over 'Noordmans in Friesland' en daarna de presentatie van de brievenuitgave. 's Avonds zijn wij met Theron en zijn vrouw naar Skuzum geweest, waar het promotie-diner gehouden werd en de gasten met grote sympathie bijeenwaren. Al met al een onvergetelijke dag.

Na het overlijden van zijn vader heeft Johan toch nog goede jaren samen met zijn moeder gehad, die in 1980, 94 jaar oud, is overleden. Zij was een sympathieke wijze vrouw en is een grote steun voor haar man geweest en heeft ongetwijfeld nog veel voor Johan betekend. Het was bijzonder haar nog in Lunteren te ontmoeten. Uiteindelijk heeft Johan zijn zuster en zijn zwager overleefd en bleef alleen over. Zijn laatste jaren heeft hij in eenzaamheid doorgebracht. Hij was soms niet gemakkelijk voor een ander en wij beseffen dat zijn leven ook voor hem zelf niet altijd gemakkelijk geweest is.

Prof.dr. W. Balke

In memoriam prof.dr. O.J. de Jong

Dr. J.D. Th. Wassenaar

Op 12 november 2013 overleed prof.dr. O.J. de Jong, die van het begin tot het einde lid van de redactie van Noordmans' *Verzamelde Werken* geweest is.

De Jong is jarenlang hoogleraar kerkgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit te Utrecht geweest, tot zijn emeritaat in 1991. Hij werd vooral bekend door de handboeken *Geschiedenis der Kerk* en *Nederlandse kerkgeschiedenis*.

Op 29 november 1978 verwelkomde De Jong, die toen decaan van de theologische faculteit in Utrecht was, de genodigden bij de presentatie van het eerste deel van Noordmans' *Verzamelde Werken*, in een ruimte van de academie aldaar. Hij was het ook die een toespraak hield bij de presentatie van het tiende, laatste deel. De bijeenkomst werd op 27 mei 2004 in de aula van de Theologische Universiteit aan

de Oudestraat te Kampen gehouden. Bij die gelegenheid overhandigde De Jong het eerste exemplaar aan dhr. J.A. Noordmans.

De toespraak 'Toegang tot Noordmans' werk' van De Jong bij de presentatie van het tiende, laatste deel is typerend voor de spreker als kerkhistoricus. Daarin biedt hij een zeer gedetailleerde 'Redaktionsgeschichte' van Noordmans' *Verzamelde Werken* aan, en hij doet dat op humoristische wijze. De lezing is opgenomen in *Noordmans Nieuwsbrief* nr. 4 van januari 2005.

In dankbaarheid gedenken we de inzet van De Jong voor de uitgave van Noordmans' *Verzamelde Werken*.

Dr. J.D. Th. Wassenaar

Dhr. J.A. Noordmans en prof.dr. O.J. de Jong

Studiedag Stichting Dr. O. Noordmans 2014

Protestantse Theologische Universiteit (Locatie: VU Amsterdam)

Donderdag 5 juni a.s.

Thema: Religie zonder God?

Noordmans herlezen in een actuele discussie over goddelijke presentie en liturgische praktijken

Spreekers:

- Dr. Karel Blei, theoloog en emeritus predikant PKN
- Prof. dr. Ger Groot, bijzonder hoogleraar filosofie en literatuur aan de Radboud Universiteit Nijmegen en universitair hoofddocent filosofische antropologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam
- Prof. dr. Rick Benjamins, universitair docent dogmatiek PThU en hoogleraar vrijzinnige theologie vanwege de VVP aan de Rijksuniversiteit Groningen

De titel van deze studiedag bevat een prikkelende vraag: of je in viering en gebed aan religie kunt doen zonder daar meteen een persoonlijk God in te betrekken. Over deze actuele vraag is in de twintigste eeuw veel en diep nagedacht. Ook door O. Noordmans, die met andere theologen zoals K. Barth nadruk legde op het volstrekt anders-zijn, ja het volstrekt onbekend-zijn van God. God is een verborgen God. Hij is incognito, gaat verrassend anders dan men verwachten zou door de wereld. En wat betekent dat voor de liturgische praktijk van de kerk? Onlangs kwam deze vraag terug in een bijdrage van Ger Groot aan de discussie over 'religie zonder God'. Ger Groot noemt zich atheïst; niettemin heeft hij goede woorden over voor het kerkelijk ritueel, en wil hij ook niet vergeten dat de naam van God verwijst naar een kri-

tische dimensie in ons leven, die mensen op tal van momenten de weg heeft gewezen.

Op deze studiedag over Noordmans' theologie willen wij het thema verder verkennen en zo mogelijk uitdiepen. We kiezen drie invalshoeken die samen richting geven aan de vraag: religie zonder God.

Ten eerste: O. Noordmans en diens visie op het 'anders zijn' van God en hoe dit doorkomt in de liturgie. Noordmans distantieerde zich van opvattingen van liturgie waar de presentie van God verondersteld is. Karel Blei, lid van de Noordmans-Stichting en schrijver van onder meer een inleidend boek over Noordmans, zal hier onze gids zijn.

Ten tweede: Ger Groot, religie zonder God? Hem worden enkele teksten van Noordmans voorgelegd. Is de positie van Noordmans herkenbaar? Waardering en kritiek.

Ten derde: Rick Benjamins: religie zonder God? Benjamins brengt de discussie in historisch perspectief en bespreekt de ontwikkeling van theologie naar een post-theïstische positie.

Workshops

Deel van het middagprogramma zijn workshops waar enkele inleiders met de deelnemers in gesprek gaan over de thematiek vanuit hun eigen expertise en in relatie tot een tekstfragment.

Deelname en opgave

Het dagprogramma start om 10.30 uur. Van-

af 10.00 uur is er ontvangst met koffie. Na het ochtendprogramma is er een kort intermezzo programma, voorafgaand aan de lunch.

De kosten voor deelname bedragen voor donateurs € 20,-, voor niet-donateurs € 40,-, voor studenten € 10,- (incl. lunch). De kosten kunt u op de dag zelf betalen.

Te zijner tijd ontvangen de donateurs van de Stichting dr. O. Noordmans de lezingen in druk in een nieuw Noordmans Cahier.

Aanmelding kan per e-mail bij de secretaris: Dr.J.D.Th.Wassenaar@hetnet.nl; of telefonisch: 0548-655635. Nadere informatie is ook te krijgen bij de voorzitter, dr. A. van der Kooi, tel. 038-3325274; e-mail: avanderkooi@pthu.nl

Uitgave onder verantwoordelijkheid van Stichting dr. O. Noordmans.
De Stichting beoogt de studie van het gedachtegoed van Dr. O. Noordmans te bevorderen en de relevantie ervan voor vandaag onder de aandacht te houden.

Redactie en Bestuur:

Mw. Dr. A. van der Kooi, Kampen (voorzitter)
Dr. J.D.Th. Wassenaar, Hellendoorn (archivaris/secretaris a.i.)
Drs. J.J.A. Doolaard, Zeist (penningmeester)
Dr. K. Blei, Haarlem (lid)
Drs. N. den Hertog, Surhuisterveen (lid, redacteur Nieuwsbrieven)
Prof. Dr. G.W. Neven, Kampen (lid)
Drs. F. Ziel, Kampen (lid, redacteur Cahiers)

Voor opgave tot donateur van de Stichting of voor een financiële bijdrage
stelle men zich in verbinding met de penningmeester:

Ds. J.J.A. Doolaard, Nelson Mandelalaan 132, 3707 KP Zeist,
telefoon 030 – 69 10 770, mobiel 06 – 536 10 209, e-mail j.doolaard@hetnet.nl
Het Bankrekeningnummer is NL34 INGB 0005 3060 84 t.n.v. Stichting Dr. O. Noordmans.
De Stichting is aangemerkt als een algemeen nut beogende instelling (ANBI)

